

Ahmed Muradbegović

Ljubav u paklu

1.

-Ručak, sonorni glas sredovječne žene zagrmio je iz kuhinje.

Grobna tišina u stanu direktora Poljoprivrednog instituta za agrotehniku i napredno stočarstvo napukla je na jednome kraju, kao žica na gitari, da na drugome odjekne, kao zvuk kontrabasa, kad ga vjetar dodirne:

-Odmah, dušice! Sad ću ja...

-Ne odmah, nego smjesta, jer ja znam to tvoje »odmah«. Već treći put pogrijevam juhu zbog toga.

-Samo da dovršim još posljednji stavak plana za Institut.

-Ostavi to, iza ručka...

-Onda moram spavati. Znaš da sam cijelu noć radio.

-Naravno spavati! Nećeš valjda na partiju šaha u klub, kao nekada.

-Eh, gdje je to sada, mrmaljao je muž sebi u bradu i tražio nervozno bilješke po stolu? Ko zna da li je tko živ ostao od mojih partnera. Ako i jest, taj sada kao i ja tura glavu u pijesak da ne vidi ovog pakla oka sebe.

Onda se najednom naljuti i počeo mrzovoljno protestirati prema zatvorenim vratima svog kabineta, kroz koja se išlo u dječju sobu:

-Neka mi nitko ne pravi reda po stolu! Ovdje je uspo-stavljen teškom mukom moj vlastiti red, i kad mi ga netko poremeti, onda imam najveću zbrku pred sobom...

-Ali komu ja to govorim, trgnu se on postidjelo i sipljivo zakašlja. Žena je u kuhinji, a djece i onako nema kod kuće. Magda je još u školi, a Vlado tko zna gdje je. Eh, taj život, taj život, kimao je on tužno glavom i napuštao radnu sobu odlazeći u kuhinju.

2.

U kuhinji je još uvijek tražio nešto i pipao po kuhinjskom stolu.

-Juha je u velikoj zdjeli, upozori ga žena.

-Čudnovato! A ja tražim tintu. I da mi je bilo sada pero pri ruci, ja bih ga zamočio u juhu. Tako je to, kad se ti žuriš sa tim svojih ručkom.

-Neću da jedeš pogrijano jelo, tvoj stomak to ne podnosi.

-U toj žurbi ne znam nikada da li je ovo na stolu u kuhinji plan Poljoprivrednog instituta za ovu godinu, ili je ono tamo u kabinetu ručak za ovaj dan, gundao je on dalje u bradu.

-Molim te jedi, navaljivala je žena!

-Bojiš se da mi juha ne postane tvrda?

-Fuj, zakašlja se on primirisavši juhu. Opet margarin od ugljena mjesto masti.

-Izvrstan nadomjestak, uvjeravala ga žena.

-Priznat ćeš da je original ipak bolji.

-Ti zaboravljaš da je rat već u trećoj godini, - I on postaje sve više nadomjestak?

-Kako ti to misliš?

-Neki dan su stavljali ogromnu ploču sa žaruljama označenu slovima: »Viktori-ja«.

-Pa onda?

-I taman kad su je postavili, »Viktoria« se otrgla sa trećega kata i prignječila svoje konstruktore. Možeš misliti, kako to svijet tumači.

-Ako ih nacisti čuju...

-Misliš da to oni ne znaju ...

-Kad bi znali, ne bi to doživjeli... Uostalom, ja ne bih željela da ih itko od nas upozorava na to...

-Upozorit će ih sama stvarnost...

-Na što im onda još i naše opomene...

-Ti se bojiš za nas? Zašto? Imaš li kakav razlog za to...

-Ne bih ni željela da ga imam...

-Imaš pravo! Ajde da se jede, reče profesor i zaputi se prema stolu.

-Ne sjedati! Još ne, upozori ga žena. Najprije se operu ruke. Tinta i pero su danas puni bacila.

-A ti mi ponudi sapun za dezinfekciju, ako imaš...

-Izvoli, reče mu ona i pruži mu čitav sapun u ruke. On se strese od jakog mirisa karbola i procijedi udivljeno:

-Ženo, otkuda ti ovo?

-Sama sam ga napravila.

-Od smrznutih parcovaa?

-Od konjskih kostiju sa mesnice.

-Učiteljica zna da pravi sapun! To je prava revolucija u tvome staležu, ženo.

-Nužda je čovjeku najveći učitelj!

-I to još otpuštenom iz službe... , rugao se on dobroćudno svojoj ženi i prao ruke nad lavaboom.

-Oni su otpustili mene, da mogu zadržati tebe za se... odvрати istom mjerom mužu.

-Kako ti to misliš, uzbudi se suprug. - Prolit ćeš juhu, upozori ga žena.

-Hoću da čujem tvoj odgovor.

-Dabome, uzvračala je žena, sipajući juhu iz velike zdjele u tanjir. Slavni profesor agronomije, pronalazač novih metoda u rasplodu svinja i pilića, eksperimentator u uzgajanju gljiva po podrumima i krastavaca zimi po tavanima, bio je potrebni okupatoru od obične učiteljice ručnog rada u zavodu za gluhanijeme.

-Dosta o tome, planu profesor i dobaci ženi takav pogled da je pretrnula od njega! Moja kalvarija tek je započela, a kako će svršiti, to bog sami znade. Stoga ne pristaj mi na muku, već mi pokaži što treba da jedem.

-Juhu.

-Što ima drugo, osim juhe?

-Faširani šnicli.

-Sigurno od konjetine, prigovarao je profesor razdražljivim tonom, ne osjećajući apetita za jelom.

-A što bi ti htio u ratu? Bečki odrezak, teletine?

-Neću ni to! Hoću pure, poštene bazlamače ili graha! Hoću da se najedem, a ne da vegetiram, poput eremite...

-Nema toga, dragi moj! Mirnodobni čovjek jede zdravu hranu, a ratni otpad i nadomjestak!

-Ne govori mi o mirnodobnom čovjeku! Žuč mi se izlije u utrobu, kad pomislim na njega! Taj prepređeni mirnodobni orangutan ne radi ništa drugo, već za cijelo vrijeme zatišja marljivo priređuje materijal za slijedeći rat! Ratni čovjek je žrtva pod-mukloga rada mirnodobnoga čovjeka! I ostat će takav sve dok ne okrene oružje protiv svoga upropastitelja!

-Uostalom, dosta je. Neću da govorim više o tome, završi profesor i poče da srče juhu.

Najednom kao da se sjeti nečega, spusti kašiku u tanjir i promuklo zapita ženu:

-Koliko je sati?

Žena se ugrize za jezik i vješto pokuša, da izmakne pravom odgovoru:

-A u koliko sati ja mećem tebi juhu na stol?

-Tačno u dvanaest, odgovori muž. Pa šta hoćeš time ...

-Hoću da ne postavljaš suvišna pitanja, odgovori mu žena.

-Znaš, tu svoju pedantnost usavršila si, izgleda, u ratu! Bojim se da nije i tebe mudrost nadčovjeka s malim brčićima zatravela, da vežeš moj apetit s kazaljkom na satu...

-Ivane, viknu žena i započe nervozno da posprema stvari na stolu. Zašto si uopće pitao koliko je sati?

-A zašto si ti mene izvještavala krivo o tome? Na tvome kuhinjskom satu su sada dva sata, a djece još nema za stolom, a djeca su u ovo vrijeme već bila za školskom zadaćom, ako nisu što drugo radila. Zbog čega si me onda zvala na ručak, ako nema djece, ili ako ne znaš gdje su?! Ovako bez njih, svaka stvar mi kvari apetit!

-Djeca će ručati kad dođu, odvratila žena naoko mirno.

-Treba jesti zajedno, to je barem tvoje pravilo.

-Naravno, ja nikada nisam bila protiv reda u kući. Ni sama ne podnosim nikakve izostanke.

-Izostanci nisu uvijek ovisni o našoj volji.

-Onda bi javili, ako ih je što spriječilo. Zašto imamo telefon u kući?

-Ali ako su spriječeni da učine i to?

-Molim te da ne stvaraš paniku! Zar ne vidiš da sam i sama gotovo luda što mi djece nema. Pa što hoćeš više od mene?! Hoćeš li da se ubijem zbog toga što djeca nisu uza te. Hoćeš li to, viknu ona napola bijesno, napola očajnički i sjede nemoćno na stolicu.

-No, no... Klara, oglasi se Ivan blaže i spusti se nježno na stolicu do njezine. Neće biti, valjda, nikakova zla. Netko drugi bi to javio ako ne bi mogla djeca, da je što opasno na vidiku. 'Ti znaš kako su naša djeca povezana... i onda... zar treba odmah očajavati zbog toga. Oprosti! Nije trebalo da te pitam koliko je sati, šapnu Ivan pokajnički. Uviđam da si ti bila u pravu.

-Da, ja sam uvijek u pravu, odvratila ogorčeno Klara. Ali zašto i ti ne bi imao jedanput pravo? I to baš sada kad sve izgleda da imaš krivo! Zašto?

-Klara, nastavi Ivan u još blažem tonu, nemoj da budeš sada ti veća budala od mene. Zašto bi htjela baš sada, da ja imam pravo, a ti krivo...

-Ućuti, molim te! Kad se ne znamo razgovarati kao normalni ljudi, nemojmo ni brbljati koješta...

-Tako je... i začutali su na neko vrijeme.

3.

-Jesi li čuo, Ivane započe žena oprezno.

-Što, Klara upita muž s izvjesnom dozom nesigurnosti u glasu.

-Jutros na mesnici svi govore da je mali maturant što dolazi našoj djeci, Momir Todić, pobjegao u »šumu«.

-Zar on? Onaj simpatični dječak s veselim plavim očima, punim proljeća, začuđi se ponešto izvještačeno Ivan.

-Ni majka mu, vele, nije znala ništa, ni otac. Nitko nije slutio da je taj mladić bio ikada naklonjen »šumi« .

-E da, mudrovao je profesor. Neodoljiva je snaga "šume" Pored odraslih, ona privlači i našu djecu.

-Ljudi su se zgledavali međusobno, kao ošamućeni.

-Nije čudo, nastavio je mirno profesor svoje meditacije. Većina nas ima djecu ako ne svoju rođenu, onda onu svojih rođaka, susjeda, građana, svejedno koju. I svaki je od nas čuo s kolikom se opasnošću i naporima odlazi "na drugu stranu". "Gestapo" i "UNS" krvavo nagrađuju neuspjeh prebacivanja. Pa ipak, uza sve to, gotovo svaka kuća je bila raspolovljena na ovu stranu u paklu i na onu drugu u čistilištu. Nije čudo onda da svi ljudi strepe danas za tuđe jednako ko i za svoje. Samo mi nije jedno jasno...

-Što, upitala je naglo Klara.

-Kako je moguće, da ovako mlado i neiskusno stvorenje, kao taj mladić, nađe u sebi toliko samozataje da sakrije i od svojih najbližih tu veliku odluku. Sjećam se kad je poučavao u našem domu našu Magdu u matematici, a ja njega u historiji. Jednom nisu išli narativni, a drugome praktični predmeti. Nije bio nikakav ljepotan i moglo bi se reći čak da je bio i pomalo ružan. Njegovo pjegama osuto lice bilo je »pirgavo« kao tučje jaje. Uz to je izgovarao pogrešno palatalne konsonante i naročito glas »l«. Kad bi htio da kaže riječ »nema«, rekao bi »lema«. To je moglo biti smiješno naročito djevojčicama.

Međutim, njegove kad čivit plave oči, naizgled daleko svakoj zbilji života, blistale

su spontanim odbljescima ispod ruži-často osjenčenih kapaka svjetlom čedne mladosti.

Jedno vrijeme sam mislio da je naša Magda zaljubljena u njega.

Kad sam im tumačio podvige probuđenih naroda Evrope, da se spasu ropstva »Svete alijanse« vidio bih njezin pogled uperen u njegove oči.

U tom času najljepše se moglo prozreti na koji se način odigrava ono fantastično čudo mijenjanja svjetla i sjene u očima jednoga mladića i jedne djevojčice. Nježno i stidljivo rumenilo na obrazima naše kćeri, mliječna bjelina nevinosti po sljepo-očicama i njezinoj bradi, pomagali su plavetnilu u njegovim očima, da se još više razgrana u proljetnim cvjetovima, da se još ras-košnije istakne.

U tim trenucima, ženo, osjećao sam, kako ta dva para dječjih očiju poučavaju mene u istoriji svijeta, a ne ja njih.

-I taj je dječak otišao sada na opasan put, završio je Ivan svoje mišljenje.

-Možda je ipak..., upala je muklo žena.

-Tko zna..., prekinuo ju je suprug.

4.

-Meni se čini, Ivane, javi se ponovo Klara svojim starim opreznim tonom, da si ti izlazio nekuda sinoć iz kuće. Bilo je to dosta kasno. Upravo negdje oko ponoći.

-Da, odvrati nehajno suprug, trebao mi je neki dokumenat iz stala u Institutu za ovogodišnji plan rada, pa sam ga morao potražiti tamo...

-U to doba, kad se redarstveni sat završava već u devet sati...

-Nisam mogao drugačije.

-Odvezao si se autom?

-Da.

-Otkuda ti auto u to vrijeme?

-Nadstojnik Ustaške nadzorne službe telefonirao mi je slučajno u to vrijeme, da li je kad mene ključ blagajne Instituta.

-A što si mu odgovorio?

-Da je, po zakonu, jedan ključ kod mene, a drugi kod blagajnika...

-Molio me da mu kažem gdje stanuje blagajnik, jer mu je nužno potrebna platna lista Instituta.

-Pa jesi li mu rekao?

-Naravno da nisam. Kazao sam da ja, nažalost, ne znam sve stanove institutskih službenika, da se takav popis nalazi kod podvornika, ali ako je UNS-u nužna ta lista, mogu je i ja svojim ključem izvaditi. Svakako mi je potreban neki važan doku-ment iz moje kancelarije za rad ove noći oko plana Instituta. Samo bi neko od UNS-a morao tamo sa mnom zbog redarstvenog sata.

-I što je bilo dalje?

-On je htio svakako, da ima prisustvo blagajnika, a što se mene tiče, poslat će svoj auto po me, da uzmem taj akt iz kancelarije.

-A što si mu ti odgovorio na to?

-Oprostite, rekao sam, ali ja sam odgovoran za blagajnu kao šef ustanove i ne mogu dopustiti da je itko otvara bez moga prisustva.

-Ustaški je auto došao ubrzo po me i ja sam otišao s nadstojnikom UNS-a, najprije u blagajnikov stan, a onda s blagajnikom u Institut. Bila je to jezovita vožnja. Na ulici nikog živa, samo nacistička straža propušta auto, nakon izmjene zna-kova za slobodan prolaz. U stanu blagajnika panika. Blagajni-kova žena pada u

nesvijest, jer se mjesec dana prije toga povratila iz Osvjencina, na garanciju Instituta. A blagajnik zahvaljuje bogu što vidi mene u svojoj kući! I tako se zaputimo natrag...

-A što je bilo u blagajni?

-Ništa. Tražili su nekog Jovanovića u isplatici.

-Jesu li ga našli, upita najednom uznemirena Klara svoga muža.

-Jesu, odvrati joj muž, ali su rekli da taj ima sedamdeset godina, a onaj koga oni traže nema više od dvadeset.

-Tako, uzdahnu žena, kao da joj pade kamen sa srca,

-Međutim naš blagajnik se dosjetio da taj starac ima pastorka, također Jovanovića od dvadeset godina! On, doduše, zamjenjuje očuha u vrtlarskom radu, kad je ovaj bolestan, ali nije na institutskoj isplatici.

Klara se ponovo uznemiri:

-A šta je nadstojnik UNS-a rekao na to?

-Pitao je da li je taj mladić jučer, između četiri i pet sati ujutro zamjenjivao svoga očuha i da li se blagajnik sjeća toga. Međutim, blagajnik je rekao da se tog ne sjeća. I stvar se svršila na tome. Na izlazu nadstojnik mi je povjerio da je netko jučer u ranim jutarnjim satima iznio paket bombe iz našega Instituta, koje je unio netko iste noći prije toga. Kako izgleda, baš su te bombe poslužile atentatoru da dignu u zrak jutrošnji vlak.

-Ja vam to govorim, rekao je, da budete oprezni od sada sa svojim saradnicima u Institutu, jer moglo bi se desiti da stra-date vi, ili netko od vas zbog drugoga.

-I sve se svršilo na tome?

-Sve.

5.

U taj čas je dopro u kuhinju glas telefona iz primaće sobe. Izgledalo je da je dugo zvonio uzalud, pa je počeo da daje neke signale, s prekidom, dužim i kraćim, u zvonjenju.

-Telefon, reče muž.

-Izgleda netko od naših.

-Pođi i vidi tko je! Ili ne, ja ću poći tamo.

-Ni ti, ni ja, reče Klara, nego oboje zajedno. Tako ćemo otkloniti barem nepotrebna zaokolišavanja.

-Slažem se, pristade Ivan i povede Klaru do telefona. Digao je jednu slušalicu sebi, a drugu je dao ženi, a onda se oštro proderao u telefon:

-Halo, tko je tamo? Šta? Jedan drug Magdin i Vladin. Na te riječi kriknu mati i unese se sama u telefon.

-Gdje su Vlado i Magda? Kako? Magdu je odveo detek-tiv na policiju...

-A Vladu? Šta je s Vladom, unosio se sada otac u telefon. Sklonio se! Nestalo ga! Neće mu biti ništa!

-A Magdi, pitala je izbezumljena mati. Što će biti s Momira Todića? Zar se Momir nije "prebacio"? Nije?! Šta? I hvala ti bože! Odahnu radosno Klara. A Ivan nastavi da propitkuje:

-A zna li se zašto su zatvorili Magdu. Govori se radi Momira Todića? Zar se Momir nije »prebacio«? Nije? Šta! I on je u policijskom zatvoru!

-Kako? Što? Oteli su ga? Ništarije, uzviknula je Klara odmićući usta od telefonskog lijevka. Sad ima samo još jedan izlaz, rekla je mužu.

-Kakav izlaz? Da ti interveniraš?

-Poslije ovoga sada i onoga sinoć u blagajni?

-Treba spasiti troje naše djece od sigurne smrti!

-Kako ja to mogu?

-Kako si izbavio mene iz njihovih ruku, tako ćeš i njih!

-Tebi sam uspio da pomognem nekim čudom. Ne znam ni sam kako. Ti si mi žena.

-A ovo su ti djeca.

-Momir mi nije ništa...

-Sam si priznao koliko ti je drag.

-A ako je skrivio zlu kob moje djece? To je jedno. A drugo, ako se upletem u njihovu stvar, malo ću im pomoći, a mene će osumnjičiti kao njihova pomagača i poslati u Jasenovac. I sama znaš da su mi prijetili logorom već dva puta, da me zatraše. Ovaj puta neće razmišljati mnogo da to izvedu. A šta ćete onda vi? I šta ćeš ti s dvoje ugrožene djece i trećim na putu? Ti znaš da oni ne slušaju više nikoga! Osjećaju da im je počelo goriti tlo pod nogama, pa su postali još bezobrazniji. Rade što hoće i zatvaraju svakoga tko pokuša da ih ometa u njihovim poslovima. Zar smijem onda riskirati vas?

-Oni neće zatvoriti tebe. Ti si poznat, čestit, ugledan. Radiš posao od opće koristi.! Da su smjeli, oni bi to bili učinili odmah kad si mene spasavao.

-Ti si naivna, ako misliš da oni imaju obzira i prema komu. Ili ti je svejedno, šta će oni učiniti sa mnom?

-Čovječe, zar ćeš pustiti da nam ubiju djecu, a da prije toga ne pokušaš ništa za njihovo izbavljenje? Misliš šta će biti sa mnom i s tobom, a ne misliš šta će biti s njima! Pa što ako nestane mene, ili tebe,

šamo oni da su sretni! Prije ili poslije svejedno je za nas! Doći će bolji iza nas. Oni će nastaviti naš život i boriti se za nas. To ti je moja materinska riječ, a ti kao otac radi što znaš, rekla je Klara i izašla iz sobe natrag u kuhinju.

6.

Ivan je ostao sam u sobi kao uplašena zvjerka okružena vatrom. Onda je počela ulaziti snaga u njegovu dušu, polagano, ali postojano.

-Luđaci su zapalili svijet, razmišljao je sam u sebi. Protiv njih se bore djeca od petnaeste i starci do sedamdesete godine? Između njih je razuman čovjek. Što treba da radi?

-Ako pokuša da pomogne djeci, luđaci će uništiti njihova zaštitnika i hranitelja. Ostavi li djecu bez pomoći, luđaci će ih uništiti prije nego oni propadnu.

-Znači, razum nema riječi ovdje. Riječ ima ljubav.

-Pred očima mu se ukaza slika žene sa dvoje djece i trećim na putu. I okolo posvuda nesigurnost, glad i bijeda.

U jednom se djetetu budi ljubav u srcu prema plavookom dječaku, a drugo muško, sin njegov, neki dan mu prilazi, pun nezadovoljstva:

-Šta radiš ti, veli? Šta čekaš? Hajdemo dizati bunu, revoluciju, ustanak! Zar misliš da će ti tvoja pamet pomoći štogod, da se spaseš iz ovoga brloga?

-Mi da dižemo revoluciju? Ti i ja? Ti bez jednog pluća, a ja? ... I radi koga da dižemo revoluciju?

-Radi ideje, odgovorio je! Da svijet bude slobodan!

-A hoće li ideja oslobađati tebe, ako zapadneš u ropstvo?

-Svatko se sam oslobađa, rekao je i zalupio vratima. Odonda se nije više vraćao kući. I sad je, eto, umakao policiji, a ja treba da mu osiguravam uzmak.

-Od koga? Od UNS-a? Policije? Ili njegova vlastitoga druga Momira Todića?

-Pred očima mu se javi sada Momirov lik, skroman, čist, svjetao. Duboke plave oči u viziji postale su još dublje. Širile se kao more, kao nebo u svoja velika beskrajna prostranstva i svojim plavetnilom obuhvatale njega i sav drugi svijet...

-Zar da ne pokušam da pomognem djeci, što vjeruju da će se čitav svijet ujediniti u njihovoj ideji i obećavaju sreću i meni, koji ne umijem, kao oni da oslobađam sama sebe? Nude mi spas iz ovoga pakla!

Strah se najednom rasplinuo nekuda iz njegove duše! Na mjesto njegovo provaljivao je sve jače očinski bijes! Odras utarnjeg revolta!

Smatrao je svoju kćer čednim malim djevojčicom i vidio u mašti kako se oko njezina krhkog tijela obavijaju prljave ruke krvavih agenata.

Pomišljao je na momenat, da se sve te bestijalne stvari odvijaju možda pred onim divnim plavim dječčkim očima.

Od te pomisli zadrhtao je kao prut na vodi.

Stiskao je pesnice i počeo mahati njima po zraku, kao da razbija nekome nos, gubicu i zube!

-Hulje, vikao je kao izbezumljen.

Neka divlja, nepoznata snaga ulazila je u njegovo živčano tkivo svom silinom poput odjažene brane...

7.

Na njegovu viku utrčala je u sobu Klara.

-Šta ti je, povikala je kao izbezumljena i pokušala da obaviije obje ruke oko njega.

-Pusti me, protestirao je Ivan i pokušavao da joj skine ruke sa ramena. Sad ću ja njima reći što je za njih! Gdje Je...? Ha, evo je! Tu je telefonska knjiga ...Gdje je policija? P...p...p...evo je!...Centrala?...Uprava...uredi...Evo ga! Tu je! Sad će biti jasno sve.

-Biraj riječi, molim te, dobacivala mu prigušeno Klara iza leđa! Njezin glas je sada izgubio predašnju sigurnost:

-Ti si se uzrujao, a oni su cinici! Uhatit će ti kakvu nesmotrenu riječ i iskoristiti je protiv djece.

Međutim, on je zavrteo svom snagom brojčanik telefona. Brojke su vrcale pred njegovim očima kao iskre. A onda je brojčanik zastao. Broj je bio ukočen, ali bespomoćni, a oni uništavaju sami sebe, a kako ne bi nas!

-Oh, samo da mi nije rođeno dijete u pitanju, odvratio je nešto mirnije profesor i u isti čas uzviknuo nervozno:

-Netko je na aparatu!

-Pazi što sam ti rekla, doviknu mu još jedanput žena, ali on je dosta grubo odmaknu poledinom ruke od sebe i javi se u telefon:

-Halo! Ko je tamo? Šef ustaške nadzorne službe? Ne! Šef policije? Lično! Vi ste mi upravo i potrebni.

Klara je kršila prste na rukama.

-Ovdje je profesor Ivan Franić. Jest, direktor Poljoprivrednog instituta. Šta želim? Vi ste zatvorili moju kćer Magdu. Ne? Tko je to učinio onda? Vaši agenti

možda! Vi dakle ne znate ništa o tome? Ne! Kako se onda usuđuju vaši agenti da zatvaraju školsku djecu bez vašega znanja? Zar su ta djeca, po njihovu mišljenju, opasna po državu? Zar djeca mogu poljuljati ičiji poredak? To nisu djeca?! Nego šta su? Mali prevejani banditi! To vi kažete za moju kćer? Ne za nju! Za koga drugoga onda? Dobro, dobro, molim, ne prtim se u vaše stvari! Ali tražim od vas, kao otac, da mi smjesta pustite dijete kući. Ona nije još ručala. Ona mora učiti. Ispitat ćete stvar i onda mi javiti. Znaite moj broj telefona otprije! Vrlo dobro!

8.

Profesor Ivan Franić je pobjedonosno zatvorio telefon i zadovoljan sam sa sobom okrenuo se prema ženi!

-Jesi li čula? Tome sam ja očitao svoje! Izgleda da je djelovalo na njega najviše kad sam rekao da Magda nije još ručala. Tko zna, možda i on ima školsko dijete u tim godinama... Ali svinjarija je ipak zatvarati školsku djecu za vrijeme rata! Naročito djevojčice! Da je na moju, ja bih šefa policije koji to dopušta objesio na prvo drvo, kao majmuna!

-Ti si, dušo, još uvijek biblijski naivan, odvrati mu Klara s uzdahom.

-Zašto, reci, začudi se Ivan.

-Ti još uvijek, nastavi ona, promatraš svijet iz ptičje perspektive srednjoškolskog profesora.

-Ali, molim te!...

-Uvjeravam te da policija ne vidi nikakve razlike između dječaka i djevojčica u ilegalnom radu. I jedno i drugo, podjednako, može da prenese paket bombi iz jednoga skrovišta u drugo. Djevojčice još lakše, jer znaju bolje čuvati svoju tajnu i vještije se pretvarati pred policijom. U tome i jest stvar, što su baš ta djeca danas

najstrašnije oružje protiv policije! To su dva najgorčeniya neprijatelja u ovome ratu! I nemoj se čuditi izvanrednom bijesu policije protiv današnje mladeži, jer policija nije sala profesorskog zbora da podjeljuje opomene i ukore djeci! To je ustanova u kojoj su bičevi i vatrena kliješta prvi stupanj kažnjavanja za neposlušnost djece...

-Zašto mi to govoriš, upita žalosno profesor.

-Zato, odvrati mu žena, jer se bojim da nam ne donese tvoja intervencija više štete negoli koristi...

-Ako mi za pola sata ne povрати kćer, otići ću lično po nju.

-Da ostave i tebe uza nju!

-Neka bude što bude!

U taj čas netko je zazvonio na izvanjskim vratima, oboje zaustave disanje:

-Je li to Vlado zazvonio na vratima, upita otac.

-To nije njegov znak, odvrati mu Klara. Mora da je netko drugi!

-Idi i otvori!

-A ti se dotle priberi! Evo ti čaša vode! Ispij i smiri se. Uzmi kakvu knjigu pa čitaj! Ako je stranac, neće da primijeti na nama nikakve nevolje.

Muž ispi čašu vode, uze nekakvu debelu knjižurinu i sjede nataknuvši naočari na nos:

-Ne boj se! Tko god bio, držaću se dostojno!

Klara izađe i ubrzo se vrati.

-Tko je, upita je muž naoko nehajno.

-Tvoja rođakinja Ana, odvrati mu ona!

-Do đavola! Tko nju posla amo?

-Svratila je na razgovor, veli. Nekakav drzovit Nijemac zaprašio joj autom ispod nosa pa sada redi kostim u predsoblju.

-To nije dobro, uzvrpolji se profesor.

-Zašto nije?

-Ta muha - gomnara svih gradskih budžaka, gdje god se pojavi, tu je intervencija njezina muža advokata po srijedi.

-Što bi on imao da intervenira kod nas?

-Ne znam, ali mora da je nešto nanjušio.

-Molim te budi pristojan prema njoj. Na kraju ona je ipak tvoja rođakinja.

-Ne znam samo što je to srodno u meni s njome? Od-vratno njuškanje, ili sijanje smutnje među ljudima?

-Pusti taj razgovor! Evo je, ulazi!

9.

U sobu je ušla žena u četrdesetim godinama, podrezane kose i lakiranih noktiju. Sitne, intenzivno crne oči davale su još neki žar njezinu licu, osjenčenom udubljenjima na sljepo-očnicama i ispod nisko spuštenu čela. Malo lice, kao u bebe, nije se moglo rastegnuti na širok smijeh, ali su zato njezine uvijek vlažne usne, s osmijehom na rubovima, odavale njezinu privrženu ženskom usrdnošću lakiranu prirodu.

-Zdravo, mili moji, oglasi se ona uobičajenom veselošću i pride Klari i Ivanu na poljubac. Da izljubim ova draga sim-patična lica, a onda da vam ispričam što mi se desilo.

-Jeste li čuli, molim vas!

-Što, upita profesor s prizvukom ironije, skinu naočari i metnu debelu knjigu za leđa.

-Zamislite, molim vas, nastavi ona s djetinjim ogorčenjem. Nekakav esesovski balavac umalo da me nije pregazio mojim vlastitim autom!

-Kako vlastitim, upita je profesor, uzevši natrag svoju knjigu iza leđa i metnuvši opet naočari na nos.

-Evo kako, nastavi ona priču u detalje. Dok smo moj muž i ja boravili, radi nekih Markovih intervencija kod ministra pravde, u Zagrebu, jedna grupa tih mladića upala je jednostavno u našu garažu ovdje, i prisvojila sebi naš luksuzni auto, tobože kao ratni plijen. Molim vas, naše privatno vlasništvo! Otišla sam smjesti gospodinu stožerniku i rekla mu:

-Pa šta je ovo, molim vas? Ima li ovdje građanske zakonitosti, ili je ovo anarhija? Živimo li mi ovdje u nezavisnoj državi ili u koloniji, da nam se naše privatno vlasništvo osporava? Da nam se oduzima naša vlastita svojina kao ratni plijen.? I to tko da oduzima? Naš najbolji saveznik!

Ivan Franić ponovo metnu svoju debelu knjigu za leđa i skide naočari upitavši naglo:

-A šta je on učinio na to?

-Telefonirao je smjesta u njemačku ratnu komandu i...

-I..., očekivao je gospodin profesor nestrpljivo odgovor svoje rođakinje.

-I tamo su mu rekli, dabome, da će mi se auto vratiti čim ga prepoznam u hiljadama zaplijenjenih automobila i do-kažem da je moj! To su mi i pismeno potvrdili.

-I ti si ga prepoznala!?

-Prepoznala, naravno! Kako ne bih prepoznala svoj vlas-titi auto! Iako su margarci, da stvar zataškaju, obojili su moj divni crveni »citroen« nekom odurnom sivom bojom i napravili od njega pravu

vojničku krontiju, on je još uvijek imao volan od slonove kasti, a klakson mu se oglašavao motivom iz narodne budnice: »Ura, nek se ori!« Tu nije moglo biti nikakve sumnje!

-E, tebi zaista treba skinuti kapu u tome, divio se profesor. Pa jesu li ti onda povratili auto?!

-Slušaj samo šta mi se dogodilo! Kako sam imala odluku njemačke vojne komande u već pomenutom smislu, dala sam zaustaviti na sred trga svoj auto.

-Do đavola! Ti si hrabra žena!

-Pokazala sam šmrkavcu službeni žig i dala mu da pročita sadržaj odluke...

-A on?

-Ein moment, rekao je. Zaokrenuo auto i najvećom brzinom obletio tri puta oko mene na trgu, zaustavio ga upravo pred mojim nosom i onda ispustio iz njegova zadnjeg dijela tako strašan »auspuf«, da sam se gotovo onesvijestila od njegova smrada. Zatim je punim gasom odjurio naprijed. Kad sam se pribrala, vidjela sam da mi je čitav kostim ostao garav od dima, i tako sam došla k vama!

-Bravo, uskliknuo je Ivan! Ako je i od Nijemca, bilo je dobro! I opet je nataknuo svoje naočari i uzeo knjigu iza leđa!

-Tebi je sve dobro, što je neučtivo, rekla je indignirano gospođa Ana i okrenula se prema Klari.

10.

Klara je za to vrijeme parala neki stari džemper ne misleći ni na što. Ona je očito bježala od neke svoje stvarnosti, pogotovo otkako je došla advokatova žena u kuću!

-A ti paraš Magdin stari džemper da napraviš novi od njega? Zaista si vrijedna! To će joj bez sumnje koristiti kad nastane

zima..., rekla je svojoj "snahi" i spustila se na stolicu do nje:

-A šta je to bilo s Magdom, upitala je dosta povjerljivim glasom Klaru.

-Što bi bilo, trgnu se Klara.

Ivan Franić načuli uši iza svoje knjige;

-Da zaista, nastavila je advokatova žena, taj glas je odjeknuo čitavim gradom, kao hitac iz minobacača. Tako se predstavlja ova stvar u gradu.

-Koja stvar, molim te, mucala je Klara.

-Pa glas da je Magdin vjerenik Momir Todić pobjegao u »šumu«.

-Ivan Franić je zaklopio knjigu, ali ipak nije rekao ništa...

Klara je uprla u gošću prodoran ispitivački pogled:

-Momir Todić, Magdin vjerenik...?

-Nitko živ to nije slutio! To je čak, vele, i njegove roditelje iznenadilo! Takav mlad dečko, pa se upusti u ovako opasnu avanturu... U to je još zaručnik djevojčice iz odlične kuće; Moj muž je upravo vrištao protiv današnje omladine, žurila se advokatova žena da dovrši svoju misao. Njene gibive usnice pomicale se skladnim afektom uz svaki oblikovani glas kao tipke na pisačkoj mašini.

-Otišao je, vele, kao da ga je netko rukom odnio, nastavljala je žustro advokatova žena.

-Čudnovato, buncala je Klara još se ne snalazeći!

-Vrlo čudno, draga moja, prihvatila je gošća. Kad već naša dobro odgojena djeca, kao što je Magda, postaju žrtvom jednoga sistema, to je već bolesna pojava... Moj muž tvrdi da je taj zavedeni dječak

ubačen direktno u vašu porodicu da je kompromitira!

-Tvoj bi muž trebalo da začepi gubicu najprije svojoj ženi, pa onda sebi, dobacio je resko svojoj rodici Ivan, skinuvši sada naočare s nosa. Taj mladić nije uopće pobjegao u "šumu". To je jedno, a drugo, on nije uopće vjerenik moje kćeri...

-N i j e?... začudi se gošća, a sitne joj oči zaigraše od neke zluradosti... Kako?...

-Tako, nastavi profesor, podvlačeći svaku riječ, kao formule kredom na ploči, što on nema još ni mature, a moja kći je tek u sedmom razredu...

-To ne znači ništa...

-To znači sve. Oni su još djeca!

-Neki roditelji vide djecu i u majkama svoje unučadi...

-Što hoćeš da kažeš time rođakinjo, viknu profesor i tresnu knjigom o stolicu.

-Da ne mogu biti djeca oni, koji mogu imati svoju djecu! To moj muž zna najbolje, kao pravnik. On je branio takve slučajeve ne samo pred civilnim, nego i pred vojnim sudovima!

-Tvoj muž advokat može znati pravni lijek nedozvoljenim odnosima zalutale mladeži, ali odnosima koji se moralno uzdižu iznad njegova prljavoga prava on je nemoćan da ista kaže!

-Ivane, opomenula ga je uznemirena Klara i odbacila džemper od sebe!

-Moj muž brani samo slovo zakona, protestirala je naoko mirno advokatova žena...

-Da, ali zakona, koje je ratno nasilje stvorilo, upadao je profesor sve žešće svojoj rođakinji u riječ! I staviti paštenu djecu takvoj obrani na raspolaganje, znači

priznati zakonitost nasilja i stvoriti od svoje djece kukavice i podlace!

-Ja mislim da je dosta razgovora o tome, nastojala je Klara da se umiješa! Ali njezin muž se nije dao smesti! On je htio da ide do kraja.

Sjeo je na stolicu kraj svoje rođakinje i upravo joj otvoreno pitanje:

-A sad mi reci, ali poistinito, draga rođakinjo, zašto si ti, zapravo došla danas ovamo? Ti znaš da danas nije dan primanja moje žene, a i ja sam u velikom poslu oko pripremanja plana Instituta za slijedeću godinu. Reci pravo tko te je poslao ovamo? Tvoj muž ili netko drugi?

-Moj muž, naravno, tko bi me drugi poslao, odgovorila je mirne savjesti rođakinja.

-On te poslao u ovu obilježenu kuću?

-Zašto obilježenu, čudila se Ana.

-To vi znate najbolje. Ti i tvoj muž advokat.

-Ti govoriš to možda zato što je Klara otpuštena iz službe? Marko kaže da je to bila protuzakonita stvar i da tome ima lijeka samo ako Klara hoće...

-Draga Ana, obrati se sa smiješkom profesorova žena mu-ževoj rođakinji. To je svršena stvar za me i ja ne želim više da se o njoj govori.

-Ali zašto, molim te, bunila se Ana. Za sve vrijeme što si ga provela bez službe, ti bi dobila natrag svoju platu. A to je bez sumnje lijepa suma, šta bi ti dobro došlo u ovo skupo ratno vrijeme. Trebalo bi samo da izjaviš da su lijekovi, džemper i drugo zimsko rublje što su ti zaplijenili bili određeni za istočni front, a ne partizanima u »šumu«.

-To ja neću nikada izjaviti, reče indignirano Klara.

-Eto sad si čula odgovor moje žene, reče Ivan, stavi opet naočari na nos i uze svoju debelu knjigu u ruke.

-To je tvoja stvar, draga Klara, nastavi sada poluglasno Ana. Ali što se tiče tvoje Magde, moj muž kaže, da je njezin slučaj mnoga lakši od tvoga. Tačno se zna da je Magda prekjučer u jutro između četiri i pet sati spavala kod svoje kuće u krevetu i da u to vrijeme nije mogla iznijeti paket bombi iz podruma našeg Instituta. Nju tereti jedino neko ljubavno pismo, nađeno kod nje kad je uhapšena, s potpisom njezina vjerenika Momira Tcclića. Ali i to se da pobijati, jer je pismo pisano mašinom, vrlo sličnih slova »remingtonu« tvoga muža, a i potpis zaručnikov nije vlastoručan. Ali slučaj Momira Todića je beznađan. On je doduše pobjegao u »šumu«, međutim, još se ne zna, da li je tamo stigao... On je optužen da je iste večeri, prekjučer, unio u Institut paket s bombama, i ako ga se naše vlasti dokopaju, on će biti strijeljan. Misli se, naime, da je s tim bombama dignut u zrak, pred našom stanicom, vojnički voz s trista i pedeset Nijemaca u njemu. Naravno, to je strašna bruka za naše vlasti kao i za Nijemce. Pred samim gradom dignuti u zrak voz, uprkos svim osiguranjima. To je izazvalo opću uzbuđenost ne samo kod nas, nego i kod Nijemaca u gradu.

-I što sada, upita je Klara mirno.

-Situacija je općenito vrlo teška. Velika potištenost na svim stranama zavladała je u gradu. Nesigurnost od »šume« je dvojaka. Izvana od partizana, a iznutra od zavedene omladine.

-I ti misliš da naša Magda spada u tu omladinu? – upita je Klara.

Profesor Ivan Franić stavi opet knjigu za leđa i poče prisluškiivati.

-Nema sumnje, reče advokatova žena, Magda je kom-promitirana već time što se govori o njoj da je Momirova zaručnica...

-Ali ona to nije, reče mati.

-Naravno da nije, i ja sam to rekla na određenom mjestu, ali to nije dovoljno. To treba da izjavi sama Magda i njezina obitelj, kaže moj muž, pa da to ima neku podlogu.

-A zašto je opet to potrebno, pita profesor Ivan Franić i skinu svoje naočari s nosa.

-Treba odbaciti sumnju s naših prvih porodica pred građanstvom i Nijemcima u gradu, da su njihova djeca uzročnici at-entata na njemački vlak.

-To znači, nastavi profesor, da se moja kći treba da odrekne najplemenitije veze sa svojim najboljim drugom, da bi bili Nijemci zadovoljni.

-Moj muž kaže, da bi se u tom slučaju moglo spasiti i Momira Todića, čak i da se vrati iz »šume«,

-Slušaj, draga moja, reče profesor uzdignuvši svoj prst, kao nekada u školi. Ti znaš vrlo dobro da je taj dječak u rukama policije, pa zašto onda govoriš da je u šumi?

-Ja ne znam gdje je on i ta me se ne tiče. Ali znam, ako ga policija preda UNS-u i tamo ga nestane, za građanstvo će važiti da je otišao u »šumu«.

-I to je eto pravni poredak koji brani tvoj muž, reče profesor..

-Oprosti, Ivane, molim te, reče naoko uvrijeđeno Ana. Moj muž ne može gledati mirno na policiji kćer moga prvoga rođaka. Napokon to se i nas tiče. Prirodno je

da joj pritekne u pomoć, pa ma koliko bila kriva!

-Kriva? Ti misliš da je Magda uistinu kriva? - upita Klara ozbiljna lica Anu.

-Ja mislim da ona nije nevinna, ako ju je policija zatvorila.

-To ćemo odmah vidjeti, reče profesor i pođe telefonu, koji je u taj čas strahovito zazvonio! Ovo, bez sumnje javlja policija šta je s Magdom.

11.

Oko telefona su se sakupili njih troje: profesor, njegova žena i rođakinja. Blago lice majke, kao lik akropolske Atene, očev lik Hamleta, kad izgovara riječi »biti ili ne biti« i lik rajske zmiye, kad zavodi Adama i Evu.

-Halo! - javio se profesor u telefon, kao da završava znameniti monolog: »umrije-ti, usnuti«!... Tko je tamo?

-Šef policije! - javi se grub i prodoran glas!

-Uistinu on, uskliknu advokatova žena.

-Ah, bože!... uzdahnu majka ukočena lica.

-Dakle šta je s mojom kćerkom, upita profesor nešto kuražnije. A onda se razvika, kao dječak, kad poslije dugog če-kanja uhvati ribu na mamac:

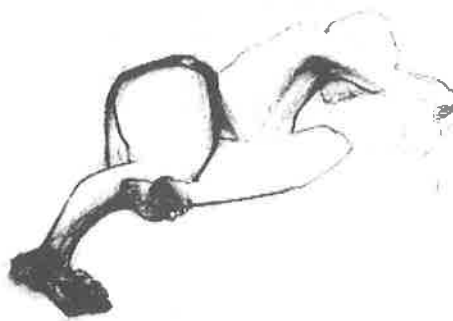
-Pustili ste je kući! Pismo nema ni-kakve važnosti! Lju-bavna izjava bez vrijed-nosti! Djetinjarija! Vrlo dobro! Stvar je kom-plicirala zabuna vaših organa. Molim lije-po, uvažavam ispriku. Dobro! Očitat ću lekciju kćerki. Hvala lijepa. To se neće više ponoviti.

Gospodin profesor Ivan Franić pob-jedonosno je spustio slu-šalicu i okrenuo se Ani:

-Dakle, draga rođakinjo! Kako si sama mogla razabrati, intervencija tvoga muža advokata u stvari moje kćeri nije potrebna. Moja kći je slobodna. Ona upravo sada zvoni na vratima.

U taj čas se čula tri trzaja električnog zvonceta, dva kratka i treći poduži.

-Jest, to je Magdin znak, uzviknula je sretna majka, kao da joj se nebo otvorilo, i potrčala djetetu u susret...

12.

U to vedro raspoloženje svojih roditelja i povučenu opreznost profesorove rođakinje, uskočila je uzbuđena mlada djevojčica, puna izdiferenciranih uglova pod kojima je gledala suvremeni svijet i život.

Njezina izdužena pojava, s mekim linijama još uvijek djetinjih oblika, nestabilna i lomljiva u pokretima i gestama, odavala je više lik sentimentalke negoli energične djevojke.

Pa ipak upadljive i nagle stanke u njezinu živom i ubrzanom govoru, karakteristični dugi pogledi zaustavljani na očima i licima sugovornika i, poslije toga, re-

dovite promjene u tonu i glasu, odavali su, doduše, njezinu još nedozrelu individualnost, ali i bujan i tajnovit svijet, kojemu je pripadala.

-Oče, uskliknulo je djevojčice i poletilo u naručaj starom profesoru, koji više nije znao šta će sa suzama...

-Dijete moje... dijete... tremolirao je očev glas, kao mornara kad susreće sina poslije brodoloma.

-Majku sam izljubila odmah na ulazu! Naročito njezine jagodice na licu! Bile su hladne kao led, a to je ono što ja naj-više volim ljubiti kod nje.

-Gle, i tetka Anka Je ovdje! - reče ona nešto tišim glasom, zadržavši dugi pogled na zabezeknutoj gošći.

-Zdravo, Magdice dušo! - počeo tetka snalazljivo i pri-tisnu malu djevojačku ruku na svoje grudi. Kako si, srce moje!

-Izvršno teta! Nikada se nisam bolje osjećala. Mogu ti reći: bomba Amerika! - upotrebi ona izraz koji je značio kod omladine da je sve u redu. A onda se naglo okrenu prema roditeljima i upita ponešto zabrinutim glasom:

-A moj brat Vlado? Zar nije ovdje?

-Uistinu! - uskliknula je teta Ana, i ja ga već odavno ne vidim. Taj se zna izvući iz gužve!

-Vlado, upita mati i pogleda u oca.

-Nije ovdje, odvrati profesor.

Očev odgovor je iznenadio djevojku i ona najednom počeo oponirati:

-Jest! Ovdje je! Vi ga krijete od mene! On je svagdje i na svakom mjestu gdje treba! - protestirala je djevojka!

-Ali Magda... opominjala je majka. Vlado nije još došao. Očekujemo ga svaki čas.

Preko goščina lica preleti odbljesak malih crnih očiju i opet se ugasi svrativši Magdin pogled na se.

-Tata! Mama! - uzviknu djevojka. Što ste se uplašili?! Ja sam samo vesela! Pitam za svog brata! Maloprije sam doživjela takvu avanturu, kakvu ni jedna moja kolegica ni za sto godina neće doživjeti! I ja bih htjela da je čuje i maj brat, a vi se prepali! Haha-ha! To je baš smiješno!

-Kakvu si avanturu doživjela, dijete moje? - upita je zabrinuta majka.

-Pripovijedaj nam, Magdo dušo! - navali zainteresirano tetka! Reci nam što je to bilo s tobom?...

-Sa mnom, teta? - ponovi veselo Magda riječi svoje tetke. Ah, da znaš samo! Materijal za Konan Dajla! Da se razrađuje čitavu godinu po ženskim sijelima.

-Zar nam nećeš ispričati nešto o tome?

-Vrlo rado, draga teta! Ali da sjednemo prije. Kad se stoji, svako pripovijedanje vuče na tragediju, ali čim se sjedne, isti čas se pretvara u komediju! Ajde da sjednemo, tetice, reče i gestom, punom mladenačkog šarma posadi tetu na stolicu. A sad da se smijemo, završi ona i prasnu u dug djetinji smijeh...

-S manje riječi može se više kazati, kćeri - upozori je mati.

-Smisao je bit stvarnosti, uvijek sam ti govorila, naglasi joj otac svaku svoju pojedinu riječ.

-Znam, tata, odvрати mu veselo djevojka, ali suviše smisla isključuje stvarnost, i to si mi govorio, znaš li? A teta bi htjela da pričam interesantno o svemu. Zar ne, tati-ce?

-Naravno, drago dijete, osjeti se polaskano gošća i ne-nadano upravi neobično pitanje na Magdu:

-Jesu li te tukli u zatvoru?

-Mene? Nikada me nitko nije tukao do sada, čak ni moj brat Vlado, koji bi imao najviše prava na to, odvрати uvrijeđeno djevojka i kao da završava razgovor s tetkom obrati se ponovo roditeljima:

-Gdje je moj brat, mama? Tata?

-Rekla sam ti da će doći, odvрати joj nervozno mati. Advokatova žena iskoristi spretno kratku pauzu u Magdinoj za-mišljenosti i upravi joj direktno pitanje:

-Pa ipak si došla iz zatvora! Reci! Zar to nije istina?

-Iz zatvora?! Ja?! Nasmija se od sveg srca Magda.

-Ta tvoja smušenost mi ide već na živce! - dobaci joj nestrpljivo otac.

-Imaš me pun kofer, je li tata! - odvрати mu umiljava-jući se Magda.

-Treba jednom da nam ispričati nešto što je bilo s tobom, upozori je ozbiljno mati.

-Pa to i jest ono interesantno, mama, što vam želim ispričati...

-Dakle jesi li bila u zatvoru ili nisi? - upita je bez okolišavanja tetka.

-Koješta! - odvрати joj Magda. Bila sam na policiji, to je istina. Tamo su mi rekli da si se interesirala za me i ti, teta, i tvoj muž... i moj tata.

-Naravno, svi smo se interesirali za te, naročito moj muž! On je upro bio sve sile da te spasi iz zatvora.

-Ali, ja nisam bila u zatvoru, teta, opet ti kažem.

-A gdje si onda bila, upita je ljutito otac.

-Na policiji, rekla sam vam.

-Dijete moje! - uskliknu zabrinuto mama. Tebi su tamo, izgleda, sasvim pomutili mozak.

-Ali, mama, ja sam sasvim normalna! - odvrati joj mirno kćerka.

-Ne, Magda, tebi se dogodilo nešto na policiji, pa ne smiješ da govoriš o tome, zaključio otac po držanju kćeri.

-Zaprijetili su ti, možda, da ne govoriš o tome, ali ti ipak treba da kažeš sve, da bismo te mogli braniti mi stariji...

-Moj muž, advokat... htjela je da nastavi gošća, ali ju je Magda naglo prekinula:

-Teta! Mama! Tata! Što je vama? Ja sam, kako vidite živa i zdrava! I presretna upravo zbog toga zbog čega ste vi toliko nesretni. Policija je divna stvar, uvjeravam vas, jer da nije policije, zar bih ja bila ovoliko sretna danas?

-Dozvoli, molim te!... prekinu je njezina tetka odlučno. Djevojka zastade u svojim bravurama i upre u tetku svoj dugi uobičajeni pogled:

-Izvoli, teta, reče pribrano.

-Tvoje izmotavanje o nekakvoj tvojoj avanturi s polici-jom. onemogućuje nam da ti pomognemo. Osim toga smatram ga tvojim omalovažavanjem sviju nas ovdje, u prvom redu mene. Ako ti ne želiš da govoriš preda mnom o svojim doživljajima na policiji, za koje ne vjerujem da su bili ovako idilični, kako ti pri-čaš o njima, mogla si to reći odmah, i ja bih se povukla. Ispravni karakteri postupaju tako prema onima koji im žele pomoći.

-Ali, teta draga, odgovori joj mirno Magda. Ispravni ka-rakteri su svilene bube, koje ne postaju nikada leptiri, jer se svi-jet kiti njihovom svilom...

-To je romantika, odvrati prezirno tetka.

-To je simbolika, tko umije misliti, reče smireno Magda i okrenu leđa svojoj čan-grizavoj tetki.

-Dobro je, odvrati ova bijesno. Razumjela sam sve i više mi ne treba. A ako vi zatrebate mene, ili moga muža, vi znate, da stanujem odmah preko puta. Stojimo vam uvijek na raspoloženju, reče i naglo se izgubi u predsoblju, gdje joj je bila taška i visio kaput od kostima.

-Ali, teta Ana, rođakinjo, gospođo, vikala je Klara i požurila za njom u predsoblje...

13.

-Ti si bila vrlo neučtiva prema svojoj teti, Magda, - u-kori svoju kćer njezin otac.

-Ni ti, tata, nisi bio prema njoj ništa bolji od mene, od-vrati mu kćerka.

-Sad mi reci sve što se zbilo s tobom na policiji.

-Sve iz početka ili sam završetak?

-Naravno, ispočetka.

-Onda mi reci najprije gdje je moj brat?

-Opet si počela, naljuti se otac. Odgovaraj što te pitam, kako su te uhapsili?!

-Neki mladi čovjek u ranglanu, započela je Magda svoju ispovijest, sačekao me, kako je izgledalo, pred školom i pošao mi u susret. Imao je taman prsluk i bijelu mašnu oko vrata. Tako se oblače konobari navečer u službi ili detektivi na diplomatskoj večeri. Brčići su mu bili riđasti i

podrezani, a iz kose mu je dopirao miris briljantina i duvanskog dima. Naslutila sam odmah tko je. Stao je preda me i rekao:

-Poznate li vi Momira Todića?

-Ne, odvrtila sam još se ne snalazeći.

-Pa on je vaš zaručnik. Ja vam nosim njegov pozdrav,

-Možete, rekla sam, ali ja ne primam pozdrave od nepo-znatih ljudi. I ja nemam zaručnika.

-Molim vas ne pretvarajte se, on je maturant u vašoj školi.

-No, a ja sam sedmoškolka. Moram li baš da se poznam s njime?

-Zašto bi vam on onda slao pozdrav po meni?

-No, zaista, rekla sam uvrijeđeno, htjela bih da vidim toga drznika koji se naziva mojim zaručnikom i šalje mi pozdrav po Vama.

-Onda izvolite sa mnom, rekao je, pa ćete ga odmah vi-djeti!

-Šta vi to sebi dozvoljavate? - usprotivila sam se. Ja da idem s vama? - Tko ste vi da se usuđujete stavljati ovakve po-nude?

-Na to je on okrenuo rever svome kaputu, a ispod njega se ukazao, na lju-bičastoj svili, detektivski znak Ustaške nad-zorne službe...

-Vi ste od UNS-a, uzviknula sam pri-gušeno i ustuknula korak nazad.

-Kako vidite! A sad me izvolite slijediti, rekao je, i pošao naprijed, kao da ga se ja ni najmanje ne tičem. Zaputila sam se za njim i tako sam dospjela na policiju.

-Je li te vidio tko sa strane u to vrijeme?

-Mislim da se vrzmao oko nas jedan od mojih kolega.

-Naravno. Taj nam je telefonirao u povjerenju. A na policiji? - pitao je dalje otac.

-Nije bilo ni govora o Momiru Todiću. Pokušala sam neko-liko puta da doznam što o njemu, ali uzalud. Detektiv koji me je predveo na policiju isti čas je nestao, a drugi su mi odgovarali:

-Eh, Momir Todić! Gdje je taj sada!

-Mislila sam da su ga likvidirali, ali mi je saopćio jedan od detektiva da je Momir utekao na vrijeme u šumu, ali da se može vratiti, kad god hoće, ništa mu se neće dogoditi. Mislila sam da me iskušavaju nešto u vezi s Momirovom sudbinom, pa se nisam htjela više da interesiram za nje-ga.

-Onda su me počeli da ispituju.

-Tko te je ispitivao?

-Neki detektivi tamo.

-O čemu?

-Pitali su me da li sam primila ovih dana kakvo pismo kon-spirativna sadržaja i da li sam odgovorila na njega. Ja zaista nisam imala pojma ni o kakvom pismu, pa sam im to i kazala...

-A šta su oni na to?

-Mislili su da lažem, pa su se spremali da izvuku od mene istinu na drugi način, ali ti si u to, valjda, telefonirao šefu policije i on me je pozvao sebi.

-Što ti je rekao?

-Ostavio me je da čekam dosta dugo u predsoblju. Vrata su bila otvorena i ja sam mogla vidjeti sve što se na hodniku de-šava. Detektivi su ulazili i izlazili. Izvodili su okrivljene na hod-nik. Neki su bili

okrenuti zidu, te su ih tukli čizmama odzad. Drugi su stajali na jednoj nozi...a treći su...ali to je bilo strašno...ne mogu ti pričati o tome... Bila im je namjera izgleda da ja to vidim. Međutim, prema meni se nisu odnosili tako. Naprotiv, razgovarali su o koječemu otvoreno preda mnom i nisu se žicali moga prisustva.

-Tako sam doznala ipak da je Momir u njihovim rukama, ali da ne znaju šta je s njime i gdje se nalazi. Nekoliko su puta spominjali i Vladino ime, ali tako tiho, da sam jedva čula... Izgleda da im je Vlado najviše zapeo za oko, ali da mu još uvijek ne mogu ništa. O tome bih htjela da govorim s Vladom, ali ne znam gdje je on...

-A kad te je pozvao šef policije u sobu? - pokuša otac da svrati kćerin razgovor ponovo na staru liniju.

-Odmah poslije toga, odvrtila je kćerka. Bio je vrlo ljubazan sa mnom. Upitao me je, isto kao i drugi, da li mi je upućeno neko pismo sumnjiva sadržaja u posljednjih par dana.

-Rekla sam mu da nisam primila nikakvo pismo sumnji-va sadržaja i da ja uopće vrlo rijetko primam poštu.

-Vjerujem, rekao je. Ali ako mi se desi da dobijem u ru-ke neko pismo takovoga sadržaja, neka mu to odmah javim. I onda me je pustio kući.

-Ništa ti više nije rekao, upitao je otac.

-Ništa, završila je njegova kćerka.

14.

U taj čas unišla je u sobu Klara, vrlo ozbiljna i blijeda lica.

-Šta je s Anom, upita je Ivan.

-Obukla se i otišla. Na vratima se okrenula i izvadila iz tašne ovo pismo...

-Pismo? - uzviknu nesmotreno Magda.

-Kakvo pismo, upita profesor.

-To pismo je, veli, izbavio njezin Marko iz policijskih ru-ku. Policija ne može više iskoristiti to pismo kao dokumenat ni protiv koga. To nam je, veli, jasan dokaz koliko se ona i njezin muž zauzimaju za spas naše kuće. I onda je izašla na vrata.

-Daj ovamo to pismo, zapovijedi profesor ženi i istrgnu papir iz njezinih ruku.

-Kći, majka i otac staviše glave nad sadržajem toga pis-ma, u kome je pisalo:

-»Mazo! Tovar B. ostavit će M. u I. večeras. Pobrini se u jutro između četiri i pet sati, da se taj tovar nađe u bazi Ž. na zakazanom mjestu. Ostalo je moja briga. V.«

-Čije je to pismo i kome je upravljeno, pitao je iznenađeni otac. Ko je ta »maza« i taj V. koji joj piše. Kakav je to to-var B. Gdje je to mjesto I. Tko je taj M. i kakva je to baza Ž., pitao je uznemireni otac kćer.

-Bože, tata, protivila se Magda. Ti ispi-tuješ mene gore ne-go na policiji. Odakle ja da znadem sve to? I sama policija se uvje-rila da ja nemam nikakve veze s time... Ja nisam primila to pis-mo, i ja, prema tome, ne znam ništa o njemu.

-Ja hoću da znam istinu, uzviknuo je otac.

-Što ja mogu, da ti kažem više? Ja nem-am pojma ni o čemu. Pismo nije uručeno meni, i ja ne znam tko ga je pisao i šta znači taj sadržaj u njemu!

-Oh, ta prokleta konspiracija, jadik-ovao je otac. Ni u svo-joj rođenoj kući čovjek ne može naći povjerenja za se. Ni kod ro-đene djece ni zakonite žene! A stav-ljaju ga na ražanj, između dva plamena: ljubavi roditeljske i sadizma ratne policije.

-I to najstrašnije policije na svijetu, umiješala se ogorče-na mati!

-Ne razumijem se u podlaštvo policije, ni njihovo krvo-loštvo, ženo! Od svoga djetinjstva bježao sam od policije kao od kuge. Iako sam znao da nisam bio nikada ništa kriv, uvijek sam drhtao, kad god sam prolazio pokraj policajaca! I sada, pod moju starost, isto mi se dešava.

-Pa kako si se usudio, da interveniraš za me kod najvećeg policijskog krvoloka u gradu, pitala je zapanjeno Magda svoga oca.

-Tko se je usudio?! - pitao je on povišenim glasom! Nitko se nije usudio! Ja sam to morao. Cijelo moje biće provalilo je iz mene, kao lava.

-Otkako je on došao na to mjesto, odvode omladinu, kao janjce na klaonicu! Zaista ne mogu shvatiti otkuda ti ta smionost? Od ideje, ili od nečega drugoga?...

-Od ljubavi, dijete, od roditeljske i čovječanske ljubavi, a to je najveća ideja na svijetu!... Zato ne mogu da shvatim svu tu vašu konspirativnost prema meni. Ja sam tražio istinu od vas i vi mi je morate otkriti!

-Kakvu istinu tražiš od nas, upita ga žena.

-Neka veza između sviju vas u kući i ovoga pisma mora da postoji, a vi meni upravo to krijete. Zbog čega bi onda policija intervenirala u mojoj kući, i zbog čega bi moja rođakinja Ana dolazila ovamo? Zašto bi moj jedini sin Vlado najednput iščez-nuo iz kuće? I zašto bi, napokon, maturanat Momir Todić bio za-tvoren u vezi s time?

-A ako je to sve djeci podmetnuto, umiješa se Klara u muževe riječi. Ako je to sve početak nekog gadnog i krvavog plana policije općenito protiv omladine? Da se onemoguću njihova akcija? Zar ova-ko jedno dijete, kao što je naša Magda, ili

taj dječak Momir, ili, napokon, i naš sin Vlado, zar su oni u stanju da ugroze jedan do sitnica organiziran sistem? Jedan sistem, uple-ten u najstrašnija krvološtva svijeta? Ne! Zato su potrebne iskusi-nje prirode u otporu prema ljudskom zlu. I zato ja za čitavu ova optužbu naše djece ne bih dala ni pišiva boba, zaključimati.

-A ako je Vlado po čemu u vezi sa sadržajem ovog pisma? Šta onda, izjavi zabrinuti otac... Ti znaš kakva je to usijana glava!

-Zašto Vlado, usprotivi se Magda. Ako je moj brat pove-zan s time, onda sam i ja isto toliko! Ja ne radim ništa bez njegova odobrenja. Mama ima pravo! To je sve namješteno! Zar ne vidiš, tata, da je to sve očita podvala! Ti, moj otac, trebalo bi da uvidiš prvi sve to.

-Tako je, Ivane, javi se opet Klara, da umiri muža. Nije moguće da su naša neiskusna djeca upletena u tu aferu. To je krupna stvar. I nitko pametan, u borbi, ne bi vezao uspjeh takve stvari za dječje iskustvo. Ovdje se radi o nekoj zamašnjoj diverzantskoj akciji zbog koje je policija toliko uzbuđena. I ona treba da uvidi, koliko je to blesavo tražiti rješenje toj akciji u zatvara-nju omladine.

-Klara! Klara! zaprijeti prstom profesor svojoj ženi! Ti si još danas, čini mi se, imala daleko povoljnije mišljenje o revo-lucionarnim sposobnostima naše mladeži, a sad, kao da bi htjela da osporiš sve to.

-To ne bih htjela, odvratila mu žena, ali u ovom slučaju to je neminovno!

-A bijeg onoga mladića u šumu, ili nestanak njegov u po-liciji, kako to tumačiš?

-Momira Todića, upita Magda uzrujano.

-Zašto je on iščeznuo najedanput?

-Moj kolega koji vam je telefonirao da su me odveli na policiju kaže da su Momira oteli organi UNSA na prelazu u »šumu«.

-Zašto mu nisu onda UNS-ovci sudili? - upita nervozno otac. Zašto su ga prepustili policiji?

-Zbog toga, kažu, odgovorila je Magda, što je ta čitava akcija dizanja njemačkog vlaka u zrak, vezana za omladinu iz boljih porodica i što bi to demoraliziralo ostalo građanstvo, kad bi se to objelodanilo.

-Do đavola! - uskliknu otac. Onda je ta diverzija bila vraški smišljena stvar. Ne razumijem samo kako je taj tvoj klippan Mo-mir dospio u UNS-ovske ruke! I ti si drugovala s takvim mladićem? To je sumnjivo i trebalo je da prekiše na vrijeme s njime.

-Krivo mu činiš, usprotivi se Magda. I svima ti nama činiš krivo! Ja shvaćam drhtanje vas starijih nad našim životom, da ne propadne uzalud, u vrtlogu rata, ali vi ne shvaćate opet našu borbu da se sami iščupamo iz toga vrtloga. I zbog toga nas osuđujete kad nam se dogodi kakvo zlo, kao ovo koje se Momiru dogodilo! To je nepravda s vaše strane! Umjesto da nam pomognete i pođete s nama zajedno, vi nas još huškate jedno protiv drugoga, za-vrši Magda i udari u strahovit plač!

-Dijete moje uzviknu Klara i pritisnu Magdu na svoje grudi. Šta ti je? Otac nije zlo mislio. Htio je samo da budeš opreznija.

-No, no..., javi se otac ponešto raznježeno. Ako sam te ukorio zbog toga tvoga Momira, nisam ti ga oduzeo. A trebalo hi da budeš ti sama malo opreznija prema njemu. Danas treba dobro provjer-

avati ljude, a ne povoditi se slijepo za njima.

U tome času zacinkalo je zvono tri puta na vratima. Svaki put po jedan kratak udarac. U sobi svi zanijemše.

-Moj brat Vlado, zadrhta Magda. Idem da mu otvoriti

-Ostavi to! Mati će mu otvoriti. Izadi, molim te i razvidi situaciju, reče on ženi i, dok je ona izlazila, on se vrati svojoj kćerki:

-A ti izbriši te glupe suze oko šmrkavoga nosa i ne uzrujavaj se zabada-va bez ikakva razloga! Čekaj malo, sam ću ti ih osušiti, reče otac i izvadi veliki ručnik iz ormara.

I dok se Magda smiješila staračkoj nespretnosti svoga oca, on joj je brižljivo brisao tekućinu iz nozdrva...

15.

-Ti si, vidim, sva smušena zbog dolaska svoga brata, reče otac kćerki.

-Želim da ga vidim što prije, odgovarala je uzbuđeno Magda, kao da bi prisvojila najradije brata samo za sebe.

-Hm... produživao je otac. U početku si bila obijesna kao jare. Onda si bila pakosna, kao mačka prema teti Ani, zatim nepovjerljiva prema svome ocu, a sada dršćeš, kao prut na vodi, pred susretom sa svojim bratom.

-Nisam vidjela od jučer svoga dragog brata.

-Ja ga ne vidam već nekoliko dana, reče žalosno otac da utješi kćer.

-On je moj sudac i branitelj! - uzviknu najednom uplašeno djevojče.

-Kako ti to misliš, upita je iznenađeni otac. Ali Magda se ubrzo smiri i, poprimiv-

ši svoj uobičajeni djetinjski izraz, poče da priča ocu:

-Kad smo bili djeca, uvijek se je u tom svojstvu odnosio prema meni. Sjećam se jedanput...bila sam još vrlo mala dje-vojčica...mama je uvijek željela da pokaže svoj izvanredan ukus u oblačenju svoje kćeri, pa mi je uvezala toga dana tri plave maš-nice u kose... prvu pokraj desnog, drugu pokraj lijevog uha, a tre-ću na sredini glave... i poslala me takvu na dvorište... među djecu. Dvojica najsmionijih dječaka ostaviše odmah svoje igre i pridoše meni:

-Pogledaj ovaj načičkani izlog Sare Mordohaj! - reče je-dan od njih.

-Mora da joj je mamica dobro nabila džepove bonbonama, dodade drugi.

-Da je pretražimo! - rekoše jednoglasno obojica i još više se približiše meni:

-Ruke u vis, - povikaše i zagnjuriše mi četiri ruke sa dva-deset prsta u džepiće. Počela sam se derati i vriskati, ali njih dvojica, kad vidješe da ne nosim ništa u džepovima, bijesni valjda zbog toga, razvezaše mi sve tri mašne u kosi i baciše ih u blato. Istom sam sada nadala dreku! Ali sve uzalud! Nitko me nije čuo! Najednom je moj brat, kao orao sa stijene, sletio odozgor sa drugoga kata i nasrnuo na napadače! Ni pola minute nije prošlo, a oni su, kao dva očerupana golubana pobjegli za drvarnicu u su-sjedno dvorište, da bi pokušali odande, bacanjem klipića i sitnih kamenčića, spasiti bar donekle svoju dječaku čast.

-Tko su bili ti dječaci, upita otac svoju kćer.

-Jedan od njih bio je Momir koji čami danas u najstraš-nijem zatvoru na svijetu, a drugi onaj moj kolega što ti je telefo-nirao za me danas... Poslije njihova

bijega u tuđe dvorište, moj brat me je uzeo za ruku i odveo u vežu:

-Ovako nakindurene djevojčice, rekao je, treba da idu u posjetu samo svojim prijateljicama, isto tako nakindurenim lutki-cama, kao što su i one, a ne smiju silaziti u dvorište među siro-mašne dječake. Mnogi od njih tu nemaju ni cipela, ni doručka, i katkada s pravom preziru site i nakićene djevojčice. Zatim me je potjerao u kuću. Taj dan mi je bilo dovoljno pouke za čitav život. Odonda ni-sam dopuštala mami da mi vežu tri mašne u kosu. Jedna mašna bila mi je sasvim dovoljna. Eto takav je moj brat! I sad je on ov-dje. A bilo bi bolje, možda, da nije.

16.

-Ti se bojiš svoga brata? - upita je znatiželjno otac. Da, ja ga se bojim. On je vrlo strog, tata. Nije kao ti. On je više mamina priroda, a ja sam više tvoja. To znam i svjesna sam toga. I zato on zna što je pravo, a ja i ti se katkada kole-ba mo u tome...

-Mislimo, hoćeš da kažeš...

-Ja ne znam, kako se to zove, ali znam da svako dugo razmišljanje ubija akciju, a to moj brat ne trpi, završila je djevojka i ponovno zajecala:

-Oh, Momire! Momire!...

-Ako nastaviš tako, ti ćeš oboliti, reče zabrinuto otac.

-Pusti me, tata, da se isplačem sada kod tebe. Poslije kad uniđe Vlado, ne smijem plakati više, jer on ne podnosi ženskih suza. Bit ću vrlo ozbiljna. Uostalom zašto i da plačem? Možda samo zbog vas što vam zagorčavam život. Ali ni zbog čega nije potrebno plakati. Zašto? Vi ste, koliko ja znam, bili vrlo zadovoljni sa mnom, kao i ja s vama. Pa ako i umrem ne treba da vam bude žao, kao ni meni. I drugovi su me voljeli. naročito otkako sam se počela da

družim s Momiom. I on me je volio. Njegovo drugarstvo mi je vrlo mnogo pomoglo. Sigurno više nego moje njemu, jer on čami sada u zatvoru, a mene su pustili! A bog mi je svjedokom da ja nisam kriva za to. Ja ni sama ne znam zbog čega su pustili mene, a zadržali njega. I ne znam uopće zašto je on zatvoren i zašto sam ja morala ići na policiju. Kažu - zbog nekakva pisma. A na policiji su ustanovili da to pismo nema nikakve vrijednosti za njih! Pa šta je to onda? I kakvo je onda ono pismo što ima vrijednost za njih? Gdje je ono? I da li zbog toga pisma čami jadni mladić u zatvoru? Ili radi mene, što se je družio sa mnom? I kako je on to primio? Možda lako sa smiješkom na usnama. A možda su mu se grudi cijepale od bola, kao što se cijepaju meni sada... Ali svejedno. Kako bilo da bilo, ja nisam skrivila njegovu sudbinu i za to me ne može nitko optuživati.

-Da, ako si ga kinjila svojim ljubavnim ispadima, kao što to djevojčice u tvojim godinama rade, i ako se on žrtvovao zbog toga, onda je to tvoja krivica, tvrdio je otac.

-To nije istina, bunila se kćerka. Nikada mu nisam rekla da ga volim. Ni on meni. Bili smo suviše ponosni za to. To se samo od sebe znalo.

-U tom slučaju njegovo samovoljno žrtvovanje bilo bi izdajstvo prema tebi, tumačio je dalje otac svojoj kćeri.

-Ni to nije tačno, tata. Momir nije izdajica! Ne dam govoriti to o njemu nikome, pa ni tebi! On se mogao žrtvovati samo zbog velike stvari, a nikako zbog mene!

-Najbolje bi bilo, zaključio otac, da ne misliš više na njega.

-A kako se to postizava, tata, kaži mi, upita zaplakana djevojka.

-Prepusti se čovjeka njegovoj sudbini i ne misli se više na njega.

-A ako se ustanovi da sam ja skrivila tu njegovu sudbinu, šta onda?

-Policija to nije ustanovila, odvratila joj otac, a tko drugi to zna, bolje od nje?

-Moj brat Vlado! On je sada moj sudac! Oh, jadni Momir! - uzdahnu opet djevojka i ponovo zasuzi očima. Kako je bio ljubazan prema meni! Ni jedan drugi mi ne može biti ono što mi je on bio! On mi je jedini otvorio oči, i ja mogu da zahvalim samo njemu što sam ovakova.

-Evo ti brata, reče otac i ustade na noge...

17.

U taj čas ušao je u sobu mlad i ozbiljan mladić dvadesetih godina.

Prvo što je na njemu upadalo u oči, bilo je njegovo visoko čelo, produženo dijelom gole glave prema tjemenu. Kretao se doista brzo i nervozno mašući pri tome objema rukama. Kad je govorio, izbacivao je riječi nasumce ne mičući usnicama, kako bi ga razumjeli samo oni u blizini a nepozvani ne bi čuli ništa. Izgledalo je kao da je dobro školovan u tome. Trebalo je provesti dosta vremena u razgovoru s njime, da možeš bez poteškoća razumijevati tu tehniku govora i znati što hoće. Odrazi njegove volje, misli ili čuvstva nisu poticali iz gesta ruku, naglaska, ili jačine glasa, nego iz nekog unutarnjeg zvuka, sličnog rezanju, naročito ako je trebalo ponavljati što govori. To ga je, izgleda ljutilo, kao zapovjednika u ratu, kad mora da izdaje dva puta istu naredbu. Pa ipak je iznosio stvari tako jasno i razgovijetno, kao da ih gledaš u ogledalu, ako si se naučio na tu vrstu konspirativnog razgovora.

-Oče! rekao je čim je unišao. Mama je molila da izađeš u kuhinju, ima neku važnu poruku za te...

-Kako? začudio se otac. Zar se nas dvojica nećemo po-zdraviti prije? Ni poslije toliko vremena što te nije bilo u kući?

-Vrlo rado, oče, odvrati mladić, ako se radi o pozdravu; jer ja sam samo na prolazu ovdje i neću se zadržavati...

-Mladić pruži ruku ocu i poljubi se s njime... Onda se okrene sestri i postavi se pred nju poput suca istražitelja.

-I to su, eto, ratna djeca! reče razočarana profesor i ode gundajući u kuhinju ...

18.

-A ti?... upita brat gledajući mrko sestru...

-Brate moj, brate!... pokuša djevojka da zagrli svoga branitelja i suca. Ali njegova ispružena ruka zaustavi je nasred puta...

-Čekaj malo! Najprije, sestro, iscrpan razgovor zbog koga sam došao ovamo, a onda izljev sestrinske i bratske ljubavi!

-Dakle? - nastavi on, prvo i prvo što je to bilo s to-varom B.

-Znam o njemu samo što sam čula.

-A znaš li i to da ga je M. ostavio u I?.

-Možda, ali meni to nije bilo poznato.

-Nije?

-Ne.

-A je li ti bilo poznato, da je trebalo, oko tri i četiri sata u jutro toga dana, da se tovar B. nade u bazi Ž. tvojom brigom i na zakazanom mjestu?

-Zakazano mjesto u bazi Ž. bilo mi je poznato, ali o svojoj brizi u vezi s tovarom B. nisam znala ništa.

-Nisi?

-Ne.

-A jesi li znala da će tovar B. ostaviti M. u I?

-Nisam.

-Ne?

-Ne.

-A jesi li uopće onda išta znala?

-Jesam. Sve parole. Hoćeš li da ti ih nabrojim?

-Maza, to sam ja. Tako su me drugovi prozvali. Tovar B., to je paket bombi, namijenjenih diverzija. I. to je tatin institut, momentano najpogodnije mjesto za početak akcije. Ž. to je železnička stanica prije ulaza u grad. Gdje je tamo bilo zakazano mjesto za tovar B. to ja nisam znala. V. to si bio ti, Vlado, koji si se morao brinuti dalje o tome.

-Tačno. I ti opet nisi izvršila zadatak. Nisi se pobrinula da se paket B. u određeno vrijeme nađe u bazi Ž.

-Nisam. I nisam kriva za to, jer nisam ni dobila nalog za to.

-Lažeš! - poviknu bijesno brat na sestru.

-Zašto da ti lažem? - odvrati uvrijeđeno sestra.

-Iste večeri, odvrati joj brat, ja sam ti stavio pismo u roman od Kozarca Mrtvi kapitali, koji »čitaš« kako znam već peti put prije spavanja.

-Tačno, rekla je sestra. Iste večeri sam čitala taj roman, ali nisam našla nikakva pisma u njemu.

-Kakav dokaz imaš za to?

-Nikakav, osim svoje časne riječi.

-S tim argumentom, ja se neću opravdati!

-Ti, brate? Zar ti treba da se opravdaš radi mene?

-Ne, već radi sebe. Taj zadatak je povjeren meni. O njemu je ovisilo povjerenje najodgovornijih drugova prema meni.

-Dobro, pa je li izvršen zadatak?

-Jest. Ali drugom vezom, ali ne mojom.

-Kojom drugom vezom?

-To ne znam, ali znam da sam upropašten jer je moja veza zatajila, jer ja nisam izvršio zadatak tvojom krivicom...

-Ja nisam kriva, nisam kriva, ponavlja je očajnički djevojka... Ja nisam znala ni za što. Nisam našla nikakvo pismo! I nisam znala ni za kakav nalog.

-To isto kaže i Momir! Proklinje čas svog prvog ispita u borbi koji ga je izdao! Bit će mu najveće zadovoljstvo i rehabilitacija, kaže, ako ga Ustaška nadzorna služba likvidira kao revo-lucionarnu nulu bez ikakva značaja...

-I stoga ti velim, ako se ispostavi da si ti kriva njegovu smaknuću, reče mladić sestri ne mičući usnicama, onda znaj da ću ti ja suditi zato, makar da si mi rođena sestra, jer si mi upropastila najboljeg druga u borbi...

-A ako se ispostavi, da nisam kriva? I ako je sve to neko drugi skrivio?

-Onda će ga stići kazna, pa makar se i u mišju rupu sakrio..., završi brat svoju prijetnju i okrenu se naglo prema vratima da vidi tko to ulazi u sobu.

19.

Stari otac pojavi se na sobnim vratima kao duh i uputi se prema djeci.

Blijed, ali dostojanstven u hodu i govoru, uzdignuta čela, stao je pred kćer i sina:

-Djeco, rekao je. Vaša mati ima da vam saopći nešto vrlo važno. Radi se o vašoj budućnosti i sreći. Treba da je razumijete i poslušate.

-Čemu taj svečani uvod, oče? pogleda iznenađeno sin u oca.

-Šta je s mojom mamom, tata? upita prestrašeno kći pre-dosjećajući instinktivno nekakav izvanredan preokret.

-Ona je dobro, djeco, i brzo će doći do vas. Ima samo da spremi neke svoje stvari i pojavit će se odmah. Ona, naime, mora da otputuje što prije u nekom svom važnom poslu odavde. Ostat će neko vrijeme na putu, možda kraće, možda duže, a možda... ali stari profesor ne dovrši ovu misao, a mjesto njega progovorila je jedna suza u oku...

-Oče, reče sin. Moje je vrijeme ograničeno. Ja isto moram da otputujem. To neka vam je jasno. Ali ipak hoću da znam prije kamo ide moja majka.

-Ne daj joj, oče, da ide od nas! Ne daj joj! vikala je očajno Magda! Mi smo joj dojadili svojim ispadima, ja znam, ali ona će oprostiti, zaboraviti, ako ne ode! A ode li, tata ona se neće više povratiti i mi ćemo je zauvijek izgubiti!...

Tako je govorila Magda.

A Vlado je nadodao:

-Neka nam dođe naša mama? Ona nam je potrebna sada od vlastitog života.

-Vaš život, djeco, nastavio je otac svojim svečanim to-nom, više nije u opasnosti, kao ni život vaših drugova, Momira i drugih... Teret je skinut s vas sada, i vi možete nastaviti mirno dalje svoj život do izabrane mete.

-Oče, ti nas plašiš, reče sin.

-Šta hoćeš na kažeš time? - uzviknu Magda.

-Ja ne znam da vam kažem ništa više, kazat će vam sve ostalo vaša majka, reče profesor, sjede na stolicu i pokri lice rukama.

U sobu uđe majka... Izgledala je kao božica Hera.

Mirna i veličanstvena. U ruci je nosila neki mali zavežljaj. Nije se znalo šta je u njemu.

-Djeco, rekla je. Mi, vaši roditelji, donijeli smo vas na svijet radi svoje sreće! I tražili smo čitava života tu svoju sreću u vašoj sreći. Sve dok niste odrasli. A onda je nastao preokret. Onda ste vi počeli stvarati svijet radi naše sreće i, u našoj sreći, i sveg drugog svijeta, tražiti svoju sreću, bez obzira na žrtve i vlastita stradanja. To ste radili i radite u jednome paklu, kakva svijet nije zapamtio. U tom paklu stvorili ste ljubav, veću i jaču od one koja je stvorila vas. Zato smo i mi, vaši roditelji, da bu-demo dostojni vas i vaše djetinjske ljubavi, preuzeli jedan dio tih žrtava i stradanja na se... Taj naš udio je uspio. Vaš zadatak je ispunjen. Sami prema sebi niste više odgovorni, a ni prema policiji. Ona vam ne može ništa više. Za događaj, zbog koga vas optužuje, niste krivi vi, kriva sam ja, uz pomoć vašeg dobrog oca, koji me nije priječio u toj akciji.

-Ti si kriva? ! - uzviknu kći.

-Mama, ti ne znaš što govoriš! - reče razdraženo sin.

-Varaš se, dijete moje, odvratila mu mirno mati. Ja znam vrlo dobro što govorim. I u znanju o stvarima djeca neka ne ispravljaju roditelje! Oni nas mogu ispravljati samo u svojoj ljubavi prema

nama, kao što i mi ispravljamo njih u ljubavi pre-ma sebi.

-Kakav naš zadatak si ti ispunila, upita sin. - I kakvu si našu žrtvu preuzela na se, reče kći.

-Nikakvu, odvratila je mati. Nikakvu drugu žrtvu, samo onu koju i mi, vaši roditelji, treba da prinesemo svojoj djeci.

-Intervenirala si s tatom kod policije? - izjavi kćerka.

-Šta si učinila? U što si se umiješala?! - navali na majku sin.

Ona se samo nasmiješi i reče:

-Umiri se, sine, odmah ću ti reći. Kako znaju muškarci, mi žene nismo izmislile ni rat, ni privatnu svojinu, ni kapitalistički, ni socijalistički sistem, zbog čega nastaju ratovi. Mi smo u ljubavi i želji da stvorimo bolji i sretniji svijet, rađali svoju djecu. I zato mi je, velim, bilo odvratno da sudjelujem u stvari paketa B.

-Ti si imala udjela u njemu? - zapanji se Klarin sin.

-Kakvog udjela, majko, vrisnu očajnički Magda.

-Budite mirni, djeco, odvratila im majka. Slušajte me hlad-nokrvno, kao što i ja nastojim da vam izložim stvar hlad-nokrvno.

-Ti si, majko, bila možda ona nepoznata osoba koja je iznijela paket B. iz I, upita je kći.

-Jesam, odvratila mirno mati.

-I ti si ga odnijela u bazu Ž.??

-To nisam, odvratila majka. To je učinio jedan drugi no-silac roditeljskoga osjećaja...

-Ko je to bio, majko? - uzviknu Vlado, kao da mu se to života tiče.

-To je bio stari vrtlar vašeg tate...

-Jovanović?! - uzviknu Vlado.

-Očuh onoga druga koji vas je upozorio, da su me odveli na policiju?!

-Čovjek koji voli svoga pastorka isto kao i roditelji svo-ju djecu.

-Pa on je bio bolestan u to vrijeme, uzviknu Vlado.

-Njegova bolest je bila potrebna da se izvrši vaš zadatak...

-Tko se je usudio da se miješa u našu stvar koja ga se ne tiče?! - uzbuni se ogorčeno Vlado.

-Roditeljska ljubav, odvrati mu mirno majka!

-U borbi, naglasi joj sin, nema mjesta nikakvoj sentimentálnosti, pa ni roditeljskoj.

-Pa ipak, nastavi dalje mirnim tonom majka. Ta je sentimentalnost izvršila vaš zadatak i spasila vas svake krivnje, da uz-mognete proživjeti do kraja svoj život, kao što smo proživjeli i mi svoj...

-Ali to je nemoguće, protestirao je sin! Ti nisi mogla znati naš zadatak! Ako si ga znala, onda je to bilo Magdino izdajstvo samo! Ona je jedina mogla potražiti zaš-tite u maminu krilu! - uzviknu Vlado poražavajućim glasom i pogleda krvnički u sestru!

-Nisam znala, nisam ništa znala, branila se očajnički djevojka! .

-A odakle je znala mama onda? Odakle, kaži, vikao je ogorčeno brat na sestru...

-Vrlo jednostavno, prekinula ga je mati... Dan prije akcije došao je tatin vrtlar stari Jovanović i rekao mi, u povjere-nju, da je njegov pastorak mladi Jovanović tražio od njega da se razboli na

dan dva, to jest prekjučer i jučer, a on će preuzeti, mjesto njega, radove u institutskoj bašti.

-Da, tako je bilo dogovoreno između mene i njega, re-če Vlado.

-Pristao sam, nastavio je starac svoje pričanje, jer me je moj pastorak zamjenjivao često u tom radu, onda, kad sam, kao stari astmatičar, bio uistini bolestan. Međutim, rekao je starac, to njegovo traženje postalo mi je sumnjivo, jer sam tih dana, što se tiče astme, bio zdrav, kao riba u vodi. Počeo sam paziti malo više na svoga pastorka i, jučer pred večer, zatekao sam ga u razgovoru s tvojim sinom Vladom, rekao mi je starac.

-Tačno, potvrdio je Vlado. U to vrijeme razgovorao sam, sa Jovanovićem.

-Privukao sam se bliže njima, i stao iza jedne vrbe, i čuo; slijedeći razgovor... I on mi je iznio, otprilike, ono isto što je sadržavalo pismo, za koje sam vam rekla, da mi ga je tetka Ana na odlasku od nas dala, a koje je njezin muž, advokat Marko, sklonio u policiji.

-Međutim, to pismo sam ja našla iste večeri u Magdinoj školskoj lektiri, u knjizi »Mrtvi kapitali« Kozarca, i odmah mi je bilo sve jasno... i

-Tačno, rekao je Vlado. Ja sam ostavio to pismo u knjizi, kako smo se Magda i ja dogovorili, pretpostavljajući da me nije vidio nitko iz kuće.

-Naravno, a ja nisam mogla naći tamo pismo, kad ga je mama uzela prije toga... branila se opravdano Magda.

-Vidjela sam odmah, da su se naša najbolja djeca prionila zadatku, suviše odgovorna za njihova iskustva. A da bi ipak odgovorili tome zadatku i da bih otklonila od njih sumnju drugova u ispravnost njihova rada, i da bih u isto vrijeme izbila

iz ruku policije svaki dokumenat protiv njih, da spasimo tako svoju djeca, stari vrtlar i ja preuzeli smo na se svu odgovornost za tu stva... Ja sam u jutro između četiri i pet sati iznijela paket B. iz L, a Jovanović ga je odnio u bazu Ž.

-Mama!... Mama!... Šta si to učinila! - vrisnula je Magda, sručila se pred mater na koljenima i obujmila joj obje noge, kao nekadašnje Rimljanke, ili Grkinje, dok su metanisale pred statuama svojih divnih boginja...

-O, majko, majko! - buncao je iznenađeni sin osjećajući svu svoju revolucionarnu neznatnost prema veličini svoje majke.

-Tako je bilo, djeco, završila je majka svoju ispovijest, dok je stari otac još uvijek stiskao lice objema rukama...

U taj čas zazvonilo je zvonce vani na kućnim vratima. Gospodin profesor se trgnuo, naglo se dignuo i majestoznom gestom dao svima svojim ukućanima znak da sačekaju, a on se uputio prema izvanjskim vratima.

21.

Na vratima se pojavi mlad čovjek u ranglanu, u tamnom prsluku s bijelom mašnom oko vrata. Kosa mu je bila namazana briljantinom... Okrenuo je rever na svome kaputu, a ispod njega se ukaza, na ljubičastoj svili, detektivski znak Ustaške nadzorne službe...

-Oprostite! - rekao je obraćajući se Klari, imam nalog da vas predvedem...

-Razumijem, odvrtila je ona, pritisnula na grudi kćer i sina i poljubivši mužu ruku... obratila se još jednom svima:

-Hvala na držanju, prošaptala je i izašla...

Profesor se najednom trgnuo, prišao naglo telefonu i okrenuo broj ureda šefa policije:

-Halo! - vikao je očajnički u telefon! Je li tamo šef policije!... Halo! Nitko se ne javlja... Halo... divljaci... gadovi... ubojice... vikao je u prazan telefon, a onda se srušio kraj pisaćeg stola na tle...

